

de dayanılarak herhangi bir talep ileri sürülemez. İkâlenin yeni bir akid sayılması özellikle üçüncü şahısların hakları bakımından önem taşır. İkâle feshi işlemi sayılırsa kural olarak, akid sırasında haklıdan vazgeçen şüf'a hakkı sahibinin bu hakkı iddia etmesine imkân verilmez. Zira şüf'a hakkını doğuran hukukî işlem ikâle ile ortadan kalkmış durumdadır. İkâle akid akid sayılırsa şüf'a hakkı yeniden kazanılır.

İkâlenin, bozmayı hedeflediği borç ilişkisinin hangi aşamasında yapıldığı önem arz etmektedir. İkâle, önceki akiddan doğan borçlar henüz ifa edilmeden yapılmışsa söz konusu borç ilişkisini geçmişe etkili olarak sona erdirir. Ancak bozmaya konu olan akiddan doğan karşılıklı edimlerden biri veya her ikisi ifa edildikten sonra yapılan bir ikâlede, ikâleyi feshi olarak niteleyen görüş esas alındığında iadeye konu olacak edimler sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre tasfiye edilir. Onu bir akid olarak niteleyen görüş esas alındığında ise iadeye konu olan edimler yeni bir borç kaynağı niteliğindeki bu akdin hükümlerine göre ifa edilir.

İkâlenin İptali. Şartlarına uygun şekilde kurulan bir ikâle, taraflar arasında yeni bir ikâle ile ortadan kaldırılabileceği gibi bazı durumlarda kendiliğinden son bularak hükümsüz kalır. İkâleyi feshi kabul edenlere göre feshin feshi söz konusu olmayacağından ikâlenin de ikâlesi olmaz. İkâleyi bir akid sayanlara göre ise yeni ikâleyle öncekinin hükmü ortadan kalkmış, ilk akid hüküm ve sonuçlarıyla geri dönmüş olur.

Karşılıklı edimleri ifa edilmiş bir akid, meselâ bir bey' akdi ikâleye konu yapıldıktan sonra mülkiyeti hukuken ve fiilen müşteriye geçmiş olan mebi' onun elinde telef olursa bu edimin ifası imkânsızlaştığı için yapılan ikâle kendiliğinden son bulur ve ikâle öncesi durum avdet eder. Çünkü ikâlenin şartlarından biri konunun ifasının mümkün olmasıdır. İkâle kurulurken konunun mümkün olması gerektiği gibi akid kurulduktan sonra ifa aşamasında da mümkün olması gerekir. Fakat ikâleye konu olan bu tür bir akidde meselâ satıcının kabzettiği semen telef olursa, bu semen her ne kadar kabz işlemiyle taayyün etmiş de olsa ikâle varlığını korumaya devam eder. Çünkü semen niteliğindeki edim ya nev'an muayyen bir şey veya bir miktar paradan ibarettir. Dolayısıyla bunun ikâmesi imkân dahilindedir. Fakat önceki karşılıklı edimlerin her ikisi de meselâ

trampa akdinde (mukâyeda) olduğu gibi ferden muayyen türden ise bunlardan herhangi birinin imkânsız hale gelmesi ikâlenin geçersiz olmasına sebep olur. Ancak böyle bir durumda alacağı imkânsız hale gelen taraf ikâleyle bağlı kalmak istiyorsa telef olan şeyin bedeli üzerinde bir anlaşmaya varılması gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "kyl" md.; *el-Muvaṭṭa'*, "Büyü", 1, "Medîne", 4; *Müsned*, III, 306, 307, 325, 392; *Buhârî*, "Medîne", 10, "Aḥkâm", 45, 47, "İtişâm", 16; *Müslim*, "Büyü", 45, "Müşâfirîn", 278, "Hac", 489; *İbn Mâce*, "Ticârât", 26, "Rühûn", 17; *Ebü Dâvûd*, "Büyü", 54; *Tirmizî*, "Menâkıb", 67; *Tahâvî*, *el-Muḥtaşar* (nşr. Ebü'l-Vefâ el-Efgânî), Kahire 1370/1950, s. 79; *İbn Kudâme*, *el-Muğnî* (Herrâs), IV, 135-137, 335; *İbnü'l-Hümâm*, *Fethu'l-kadir* (Bulak), V, 246-251; *Hasan Ali ez-Zennûn*, *en-Nazarîyyetü'l-'âmme li'l-feshi fi'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kânûnî'l-medenî*, Kahire 1946, s. 198-204; *Mustafa Ahmed ez-Zerkâ*, *el-Fikhi'l-İslâmî fi şevbihi'l-cedid*, Dımaşk 1958, I, 444-461; II, 672-725; *Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî*, *Meşâdirü'l-hak fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Kahire 1960, VI, 244-255; *Abdüllatif Muhammed Âmir*, *el-İkâle fi'l-ukûd fi'l-fikhi ve'l-kânûn*, Kahire, ts. (Dâru mercân); *Lâşin Muhammed Yûnus el-Gayâtî*, *İkâletü'l-'akd fi'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kânûnî'l-medenî*, Kahire 1985; *Fikret Eren*, *Borçlar Hukuku: Genel Hükümler*, Ankara 1991, III, 454-460; *Bilal Aybakan*, *İslam Hukukunda Borçların İfasi*, İstanbul 1998, tür.yer.; *Y. Linant de Bellefonds*, "İkâla", *El'2* (Ing.), III, 1056-1057; "İkâle", *Mu.FI*, V, 324-331.

BİLAL AYBAKAN

İKÂMET (الإقامة)

Yolculuk sırasında bazı ibadetlerle ilgili ruhsattan faydalanmaya engel sayılan bir yerde belirli bir süre kalmama, yolcu olmama hali (bk. SEFER).

İKÂMET (الإقامة)

Farz namazlardan önce namazın başlamak üzere olduğunu belirli sözlerle duyurmayı ifade eden terim.

Sözlükte "hakkını vererek yapmak, yerine getirmek, doğrultmak, devam ettirmek" gibi anlamlara gelen ikâmet (ikâme), terim olarak "farz namazların başlamak üzere olduğunu duyurmak" demektir. Ezanla namaz vaktinin girdiği, ikâmetle de namazın kılınmakta olduğu haber verilir. Türkçe'de ikâmet için "kâ-

met getirmek, kâmetlemek ve kâmet okumak" tabirleri kullanılır. İkâmet "bir yerde kalmak, yerleşmek" anlamıyla yolculuk sırasında bazı ruhsatlardan faydalanıp faydalanmama (bk. SEFER) ve düşman ülkesinde yaşamının hükmü (bk. HİCRET) konularıyla ilgili olarak fıkhîta ayrıca ele alınmıştır.

Fakihlerin çoğunluğuna göre ikâmet sünnet-i müekkede, Hanbelîler ve bazı Şâfiîler'e göre ise farz-ı kifâyedir. İkâmet hem edâ hem kazâ namazları için uygulanır. Yolculuk durumunda, tek başına veya cemaatle kılınan namazlarda da aynı hüküm söz konusudur. Cemedilen namazlar için ayrı ayrı kâmet getirilir. Bayram, cenaze, vitir, teravih, husûf ve küsûf, istiskâ namazlarıyla nâfile namazlarda ezan gibi ikâmet de okunmaz.

Sahâbeden Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe'ye ezanla birlikte rûyasında öğretilen ikâmet sözleri (Ebû Dâvûd, "Şalât", 27, 28) ezan sözlerinin aynısı olup yalnızca "Hayye ale'l-felâh"tan sonra iki defa "Kad kâmeti's-salâh" (namaz başladı) cümlesi eklenir. Fakihler, ikâmet sözlerinin ezandaki sırasına göre okunması gerektiği konusunda görüş birliği içinde bulunmakla birlikte bu sözlerin tekrarı hususunda farklı görüşler benimsemişlerdir. Hanefî mezhebine göre ikâmet, ezan sözlerine ilâveten "Kad kâmeti's-salâh" cümlesinin iki defa tekrarından oluşur. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre başlangıçtaki ve sondaki tekbirle "Kad kâmeti's-salâh" ikişer, diğer sözler birer defa, Mâlikî mezhebine göre ise "Kad kâmeti's-salâh" lafzı da bir defa söylenir.

İkâmet, namaz vakti girdikten sonra sözlerine ara verilmeden ezandan biraz daha hızlı ve daha alçak bir sesle okunur. Vakitten önce okunması veya vaktinde okunduktan sonra bir süre namaza başlanmaması halinde tekrarlanması gerekir. Kadınların tek başlarına iken veya yalnız kadınların meydana getirdiği cemaat için kâmet getirmeleri Hanefîler'e göre mekruh, diğer mezheplere göre müstehaptır.

Ezanla ikâmet arasında cemaatin farz namaza yetişmesini sağlamak amacıyla bir süre beklemek müstehaptır. Bu hususta kesin bir ölçü bulunmayıp yerine göre iki veya dört rek'atlı bir namazı kılma süresi gibi süreler takdir edilmiştir. Akşam namazında ise beklemeden kâmet getirilir; bu namazda ezanla ikâmet arasındaki kısa fâsılanın, oturmadan ayakta üç kısa âyet okuyacak kadar bir

süre veya hafif bir oturma kadar olacağı şeklinde görüşler ileri sürülmüştür.

Ezanda olduğu gibi ikâmet de erginlik veya temyiz çağına gelmiş bir kimse tarafından ayakta okunmalıdır. Abdestsiz okumak ve zaruret olmadığı halde ikâmet sırasında konuşmak mekruhtur. İkâmet ve ezanın farklı kişiler tarafından okunmasında herhangi bir sakınca bulunmamasıyla birlikte ezan okuyan kişinin ikâmeti de okuması daha uygundur (Ebû Dâvûd, "Şalât", 30; Tirmizî, "Şalât", 146).

Cemaatle kılınan namazlarda cemaatin, ikâmetin hangi kısmında ayağa kalkmasının uygun olacağı konusunda farklı görüşler vardır. Hanefîler kâmet getiren kişi "Hayye ale'l-felâh" deyince, Şâfiîler ikâmet bittikten sonra kalkılmasını uygun görürken Hanbelîler, "Kad kâmeti's-salâh" denildikten sonra kalkılmasını sünnet kabul ederler. Mâlikî mezhebine göre bu konuda herhangi bir sınırlama yoktur.

Bir camide cemaatle namaz kılındıktan sonra gelen kimselerin ezan okuyup kâmet getirmeleri Hanefîler'e göre mekruhtur. Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinde tercih edilen görüşe göre ise sonraki cemaat için ezan ve ikâmet müstehaptır. Ancak kendileri işitebilecekleri bir sesle okumalıdır. Mescidin bir yol kenarında bulunması, belli bir cemaate sahip bir mahalle veya semt camisi olmaması yahut kendi cemaatinden önce başkalarının namaz kılması halinde Hanefîler de bu görüşü benimser. Hanbelîler ise ezan ve ikâmet okuyup okumamayı kişinin tercihiğine bırakmışlardır.

İkâmeti duyan kimsenin ikâmet sözlerini tekrar etmesi, "Hayye ale's-salâh" ve "Hayye ale'l-felâh" sözlerinin yerine de "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" (Bütün güç ve hareket ancak Allah'ın iradesiyledir) cümlesini söylemesi, "Kad kâmeti's-salâh" cümlesinden sonra da Hz. Peygamber'den rivayet edilen "Ekâmehallâhü ve edâmehâ" (Allah namazı sürekli kılsın) (Ebû Dâvûd, "Şalât", 37) şeklindeki duayı ilâve etmesi müstehaptır.

Resûl-i Ekrem'in ezan ve ikâmet arasında yapılan duaların kabul edileceğini belirterek, "Allah'tan dünyada ve âhirette afiyet isteyin" dediği rivayet edilmiş (Tirmizî, "Da'avât", 129; Müsned, III, 119; Ebû Dâvûd, "Şalât", 36), yeni doğan bebeğin sağ kulağına hafif sesle ezan, sol kulağına da ikâmet okunması mendup sayılmıştır (Ebû Dâvûd, "Edeb", 108; Tirmizî, "Eđâhî", 17).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "kvm" md.; *Miftâhu künûzi's-sünne*, "İkâmet" md.; *Müsned*, III, 119; IV, 169; Buhârî, "Ezân", 27; Ebû Dâvûd, "Şalât", 27, 28, 30, 36, 37, "Edeb", 108; Tirmizî, "Eđâhî", 17, "Şalât", 146, "Da'avât", 129; İbn Hazm, *el-Muhalâ*, III, 122; Kâsânî, *Bedâ'î*' (nşr. Ali M. Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1418/1997, I, 637-660; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Beyrut 1988, I, 110; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 413-446; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, I, 133-141; *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, 57; Şevkânî, *Neylû'l-evâtâr*, II, 35-68; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye* (Özel), I, 157; T. W. Juynboll, "İkâma", *EL²* (İng.), III, 1057; "İkâmet", *Mu.FI*, XX, 136-158; "İkâmet", *Mu.FI*, VI, 5-16.

VECDİ AKYÜZ

İKAN

(bk. YAKİN).

İKBAL, Muhammed

(محمد إقبال)

(1877-1938)

Hindistanlı
müslüman düşünür, şair.

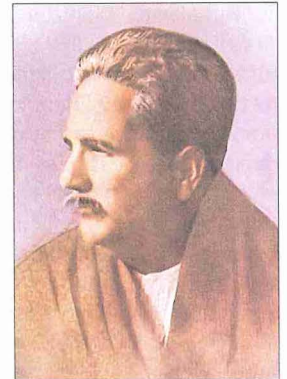
Pencap eyaletinin Keşmir sınırı yakınındaki Siyâlkût şehrinde dünyaya geldi. Doğum tarihi konusunda farklı bilgiler vermekle birlikte kendisi doktora tezinde 2 Zilkade 1294'te (8 Kasım 1877) doğduğunu kaydetmiştir. Sûfîmeşrep bir zat olan babası Nûr Muhammed ve annesi İmam Bîbî onun dinî şahsiyetinin gelişmesinde önemli ölçüde etkili olmuşlardır. İlk ve orta öğrenimini Siyâlkût'ta gördü; 1895'te Lahor'da Hükümet Koleji'nde felsefe ve hukuk ağırlıklı dersler aldı. Yetişme çağında İkbâl üzerinde iki şahsiyetin kalıcı tesirleri bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan biri, çocukluğu itibaren ilminden ve irşadından yararlandığı Mevlânâ Mîr Hasan, diğeri hocası Thomas Arnold'dur. Arnold, İkbâl'in yeteneğini farkederek Cambridge Üniversitesi'ne gitmesini sağlamıştır (1905).

Cambridge'de dönemin meşhur Hegelci filozofu Mc Taggart ve psikolog James Ward ile tanışan İkbâl özellikle Mc Taggart'ın yönetiminde felsefe çalışmaları yaptı. Bu arada şarkiyatçı Reynold Alleyne Nicholson ve Edward Granville Browne ile yakınlık kurdu. 1907'de Cambridge'deki öğrenimini tamamladıktan sonra Münih'e gitti ve orada Fritz Hommel'in yönetiminde tamamladığı *The Development of Metaphysics in Persia* adlı çalışmasıyla felsefe doktoru oldu. Eser, İkbâl'in o dö-

nemde panteist bir bakış açısıyla değerlendirildiği tasavvuf düşüncesine duyduğu ilgiyi yansıtmaktadır (*EL²* [Fr.], III, 1083). Ardından Lahor'a dönen İkbâl, iki yıl kadar Şarkiyat ve Hükümet kolejlerinde İngilizce ve felsefe dersleri okuttu. Geçimini büyük ölçüde avukatlık yaparak sağlamakla birlikte 1934 yılına kadar sürdürdüğü bu işi hiçbir zaman asıl ilgi alanı olarak görmedi.

İslâm dünyasının içinde bulunduğu durum, diğer Hintli müslüman aydınlar gibi İkbâl'i de İslâm milletlerinin bir rönesans gerçekleştirmesi gerektiği fikrine yöneltti. 1922'de İngiliz yönetimi tarafından kendisine "sir" unvanı verilmişse de bu unvanı kullanmadı. 1926-1929 yılları arasında Pencap Yasama Konseyi üyeliğinde bulundu. 1928-1929'da Madras, Haydarâbâd ve Aligarh üniversitelerinde İslâm düşüncesinin yeniden kurulması üzerine konferanslar verdi. 1930'da Allahâbâd'da gerçekleştirilen Hindistan Müslümanları Birliği'nin yıllık toplantısına başkanlık etti. Bağımsız Pakistan Devleti'nin kuruluşu yönünde ilk ciddi adım, İkbâl'in bu toplantının açılış konuşmasında ortaya koyduğu düşüncelerle atıldı. 1931 yılında yapılan II. Milletlerarası İslâm Konferansı'nda Dünya İslâm Kongresi'nin başkan yardımcılığına getirildi.

Hindistan halkına sınırlı yönetim hürriyeti verilmesi konusunu görüşmek üzere 1931'de Londra'da düzenlenen II. Yuvarlak Masa Konferansı'na İkbâl de katıldı ve orada Muhammed Ali Cinnah ile yakın temas içinde bulundu. Dönüşte İtalya ve Mısır'a uğradıktan sonra Filistin'de düzenlenen Dünya İslâm Konseyi toplantısına iştirak etti. 1932 yılında yine Londra'da gerçekleştirilen III. Yuvarlak Masa Konferansı'na katıldı ve toplantının ardından Paris'e giderek Henri Bergson ve Louis Massignon ile görüştü. Buradan İspanya'ya geçen İkbâl'in Kurtuba Uluca-mii'ni ziyaret etmesi ve güçlükle izin ala-

Muhammed
İkbâl